

บทความพิเศษ

Special Article

มติใหม่ของการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ในประเทศไทย

วิวัฒน์ โรจนพิทยากร พ.บ., M.P.H.
กรมควบคุมโรคติดต่อ

บทนำ

การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวของงานป้องกันและควบคุมกามโรค โดยมีความตระหนักว่า โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์มีส่วนสัมพันธ์กับโรคเอดส์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสัมพันธ์หลักๆ 6 ประการคือ

1. โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ต่างก็แพร่โดยทางเพศสัมพันธ์ ปัจจุบันผู้ป่วยโรคเอดส์ประมาณ 3 ใน 4 ติดเชื้อเอดส์ทางการมีเพศสัมพันธ์
2. วิธีการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ก็เป็นวิธีเดียวกันกับโรคเอดส์ กล่าวคือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไม่ให้เสี่ยงต่อการติดเชื้อ และการใช้ถุงยางอนามัย
3. กลุ่มเป้าหมายของโครงการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์เป็นกลุ่มเดียวกัน คือ บุคคลในวัยเจริญพันธุ์
4. บริการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นจุดที่ทั้งผู้เสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์เข้าติดต่อ เพื่อการตรวจรักษา และรับข้อมูลข่าวสาร
5. โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์หลายโรคเพิ่มความ

เสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรคที่มีผลบริเวณอวัยวะเพศ เช่น ซิฟิลิส แผลริมอ่อน โรคเริม ดังนั้น การให้บริการตรวจรักษาโรคจึงเป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการป้องกันโรคเอดส์

6. อุบัติการณ์และแนวโน้มของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์สามารถใช้เป็นดัชนีวัดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางเพศของประชาชน และใช้วัดผลสำเร็จของการป้องกันโรคเอดส์ได้ดีกว่าการวัดจากแนวโน้มของการติดเชื้อเอดส์

ด้วยความสัมพันธ์หลายประการดังกล่าวมาแล้วนี้ ทำให้งานป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์กลายเป็นมาตรการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์

กลวิธีการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในมติเดิม

ในการควบคุมกามโรค กลวิธีที่แต่ละประเทศใช้แตกต่างกันไปตามสภาพของปัญหาและปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สำหรับในประเทศไทย กลวิธีในการควบคุมกามโรคมี 5 ประการ คือ

1. การค้นหาผู้ที่เจ็บป่วยด้วยกามโรคเพื่อให้การบำบัดรักษา
2. การจัดเตรียมสถานรักษาพยาบาล การให้บริการตรวจรักษาโรคและการติดตามผู้ป่วย
3. การติดตามผู้สัมผัส และให้คำแนะนำทาง การแพทย์และสังคม
4. การควบคุมแหล่งแพร่กามโรค
5. การส่งเสริมสุขภาพ โดยการให้ศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสนใจในอาการของโรค และมารับบริการตรวจรักษา

ทั้งนี้โดยมีกิจกรรมที่สำคัญดังต่อไปนี้

1) การค้นหาผู้ป่วย

เนื่องจากโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์หลายชนิด ก่อให้เกิดการติดเชื้อและแพร่ระบาดไปโดยผู้ป่วยหรือ ผู้ติดเชื้ออาจไม่แสดงอาการเลย การค้นหาผู้ป่วยจึง เป็นวิธีหนึ่งที่ตัดทางแพร่ระบาดของโรคลงได้

การค้นหาผู้ป่วยอาจดำเนินงานได้ 3 ลักษณะคือ การตรวจโลหิตหูดหู่ การตรวจโลหิตหูดหู่มีครรภ์เพื่อ ค้นหาโรคซิฟิลิส และการค้นหาผู้ป่วยในคลินิกกามโรค โรคผิวหนัง หรือคลินิกโรคเฉพาะสตรี

2) การตรวจรักษาผู้มารับบริการ

ผู้รับบริการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ จะต้องได้รับการตรวจร่างกายโดยละเอียด และมีการ ตรวจทางห้องปฏิบัติการทุกราย เมื่อพบป่วย จะต้อง ได้รับการตรวจรักษาตามมาตรฐานการรักษาโดยทันที

3) การติดตามผู้ป่วย

ผู้ป่วยโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ทุกรายจะต้อง ได้รับการติดตาม ทั้งก่อนการรักษา ระหว่างการรักษา และหลังการรักษา

4) การติดตามผู้สัมผัสเพื่อให้มารับการตรวจ

รักษาทุกราย

5) การให้ศึกษาเพื่อให้มีการปฏิบัติตนอย่าง ถูกต้องเมื่อเกิดเจ็บป่วยหรือสงสัยว่าเป็นโรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์

6) การควบคุมแหล่งแพร่โรค โดยจัดเจ้าหน้าที่ ออกเยี่ยม และชักชวนให้บุคคลอาชีพพิเศษ หรือ พนักงานบริการรับการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นประจำทุกสัปดาห์

นอกจากนี้ ยังมีมาตรการสนับสนุนอีกหลาย ประการ อาทิเช่น งานสถิติและรายงาน งานเฝ้าระวัง โรค งานสอบสวนโรค งานศึกษาและวิจัยทางระบาด วิทยา และงานสังคมสงเคราะห์

แม้จะมีการดำเนินงานป้องกันโรคติดต่อทาง เพศสัมพันธ์ตามมาตรการดังกล่าวข้างต้นมาเป็นเวลา นานแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถควบคุมการแพร่ ระบาดของโรคกลุ่มนี้ให้ได้ผลอย่างจริงจัง

มติใหม่ในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ ทางเพศสัมพันธ์

การดำเนินงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เท่าที่ผ่านมา เน้นหนักในการค้นหาผู้ป่วย การให้บริการตรวจรักษาและติดตามผู้สัมผัสโรค ซึ่ง เป็นการดำเนินงานเมื่อมีการแพร่เชื้อเกิดขึ้นแล้ว จึง จัดว่าเป็นการป้องกันที่ปลายเหตุ (เป็น secondary prevention) การควบคุมจึงไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร

การควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ที่ได้ผล ต้องเน้นหนักในการป้องกันการติดเชื้อ (primary prevention) โดยมุ่งไปที่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของ ประชาชนให้ลดความเสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมการใช้ถุง ยางอนามัย ในขณะที่เดียวกัน มาตรการที่ทำอยู่เดิมก็ ควรได้รับการปรับปรุงให้มีความครอบคลุมสูงขึ้นและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

แนวทางใหม่ในการป้องกันและควบคุมการติดต่อทางเพศสัมพันธ์ประกอบด้วย:

1. มาตรการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชนเพื่อไม่ให้เสี่ยงต่อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

เป็นมาตรการที่มุ่งเน้นในการป้องกันการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ซึ่งมีหลักการสำคัญคือการให้สุขศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึง เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับอันตรายของโรค วิธีการแพร่ติดต่อและวิธีป้องกัน โดยใช้วิธีการด้านสุขศึกษาและประชาสัมพันธ์ทุกรูปแบบ พร้อมจัดระบบทางสังคมเพื่อให้เอื้ออำนวยต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

กลวิธีที่สำคัญประกอบด้วย

1.1 การขยายงานสุขศึกษาประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยใช้สื่อมวลชนทุกประเภท ทั้งวิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมทั้งการใช้กลวิธีทางสุขศึกษาประเภทอื่นๆ เช่น เพื่อนสอนเพื่อนในสถานศึกษาหรือสถานบริการทางเพศ การรณรงค์ในรูปแบบของสัปดาห์ต่อต้านการติดต่อทางเพศ เป็นต้น

1.2 การให้บริการปรึกษาแนะนำเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในคลินิกการแพทย์

1.3 การส่งเสริมการใช้ถุงยางอนามัย โดยการจัดหาถุงยางอนามัยแจกจ่ายเพื่อป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ รวมทั้งการควบคุมคุณภาพของถุงยางอนามัยให้ได้มาตรฐาน เป็นที่ต้องการใช้ของประชาชน

1.4 การเร่งรัดงานโครงการถุงยางอนามัย 100% ในสถานบริการทางเพศ ซึ่งเป็นมาตรการควบคุมให้หญิงบริการใช้ถุงยางอนามัยกับลูกค้าทุกราย และพร้อมใจกันปฏิเสธที่จะให้บริการแก่ลูกค้าที่ไม่ใช้ถุงยางอนามัย มาตรการนี้เป็นการจัดระบบทางสังคมให้

เอื้ออำนวยต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางเพศของประชาชน

2. มาตรการขยายบริการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

มาตรการนี้ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้มีการเพิ่มสถานบริการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ เพื่อให้สามารถบริการครอบคลุมได้กว้างขวางขึ้น การขยายบริการ นอกจากจะเป็นประโยชน์ต่องานค้นหาและตรวจรักษาผู้ป่วยและผู้สัมผัสโรคแล้ว ยังเป็นการเพิ่มโอกาสให้ผู้รับผิดชอบสามารถเข้าถึงตัวกลุ่มประชากรที่เสี่ยงต่อโรค และดำเนินการตามมาตรการอื่นๆ ได้ เช่น ให้สุขศึกษาและให้บริการแนะนำ ทั้งยังช่วยให้ได้ข้อมูลด้านระบาดวิทยาที่จะนำมาใช้ในการติดตามสถานการณ์และประเมินผลการดำเนินงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

กลวิธีที่สำคัญประกอบด้วย

2.1 การจัดตั้งคลินิกการแพทย์ในโรงพยาบาลชุมชนเป็นการขยายงานบริการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ไปสู่ระดับอำเภอ

2.2 การผสมผสานงานบริการโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เข้าในโครงการทางการแพทย์และสาธารณสุขอื่นๆ เช่น การจัดบริการตรวจรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ในคลินิกวางแผนครอบครัว คลินิกฝากครรภ์ คลินิกโรคเฉพาะสตรี และคลินิกโรคผิวหนัง เป็นต้น

2.3 การส่งเสริมบทบาทของคลินิกเอกชนและร้านขายยา ซึ่งให้การบริการด้านนี้อยู่แล้ว เพื่อให้ผู้ประกอบการได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และให้ความสนับสนุนด้านวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวทางการรักษาที่ได้มาตรฐาน

3. มาตรการพัฒนากลไกการบริหารจัดการในงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ประกอบด้วยกลวิธีต่อไปนี้

3.1 การกำหนดมาตรฐานรักษาโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ตามอาการของผู้ป่วย (syndromic approach) โดยให้การรักษารอบคลุมทุกโรคที่อาจเป็นสาเหตุของการเจ็บป่วยของผู้ป่วย เช่น ให้การรักษาโรคหนองในและโรคหนองในเทียมแก่ผู้ป่วยทุกรายที่มีอาการท่อปัสสาวะอักเสบ

กลวิธีนี้ เป็นไปตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลกและศูนย์ควบคุมโรคของสหรัฐอเมริกา

3.2 การดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์โดยใช้กลวิธีทางสาธารณสุขมูลฐาน รวมถึงการเสริมบทบาทของชุมชนให้มีส่วนร่วมในงานป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

3.3 การประสานงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ ควรมีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิดระหว่างงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์กับงานด้านอื่นๆ เช่น งานป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ งานอนามัยแม่และเด็ก งานสาธารณสุขมูลฐาน ฯลฯ

3.4 การจัดระบบควบคุมกำกับ นิเทศและประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และนำผลที่ได้มาใช้ในการปรับปรุงงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. มาตรการส่งเสริมและสนับสนุนงานบริการ

4.1 การพัฒนางานชั้นสูง

โดยค้นคว้าและพัฒนาหาวิธีการชั้นสูงอย่างง่ายมาใช้ในสถานบริการต่างๆ รวมทั้งการนำเอาวิธีการชั้นสูงใหม่ ๆ มาใช้ในการวิจัยและบริการตรวจรักษาในระดับ secondary care หรือ tertiary care เช่น การรักษาในศูนย์กามโรคหรือในระดับโรงพยาบาลศูนย์

4.2 การควบคุมคุณภาพงานชั้นสูงโรค

4.3 การใช้ยุทธศาสตร์เชิงรุกในงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ โดยจัดทำโครงการเร่งรัดหรือเน้นหนัก (semi-vertical STD programme) ในท้องที่ที่มีอัตราอุบัติการณ์ของโรคสูง เช่น จังหวัดท่องเที่ยว

4.4 การดำเนินงานด้านสถิติและรายงาน งานเฝ้าระวังโรค งานสอบสวนโรค งานศึกษาและวิจัยทางระบาดวิทยา และงานสังคมสงเคราะห์ เพื่อประเมินสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค และสนับสนุนข้อมูลที่จำเป็นในการวางแผนควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์แก่หน่วยงานต่างๆ

5. มาตรการยกระดับความสำคัญของงานควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์

โดยการกำหนดให้งานป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์เป็นกลวิธีที่สำคัญที่สุดในการป้องกันโรคเอดส์ ในขณะเดียวกัน ก็อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ เพื่อช่วยในการจัดหางบประมาณสนับสนุนงานป้องกันและควบคุมโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ และใช้โรคเอดส์เป็นตัวหลักในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของประชาชน

สรุป

มาตรการต่างๆในมติใหม่นี้ น่าที่จะมีประสิทธิผลดีกว่าเดิม ซึ่งย่อมก่อให้เกิดผลกระทบในการลดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ลง อันจะเป็นการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีสุขภาพดีถ้วนหน้าได้สมตามเจตนารมณ์ของทุกคน.